

Hester IJsseling, leerkracht en filosoof

'VOORKOM ZEKER WETEN'

Hester IJsseling is behalve leerkracht in het ontwikkelingsgericht basisonderwijs ook filosoof. Zij leverde een bijdrage aan het boek 'Het Alternatief, weg met de afrekencultuur'. Hierin beschrijft zij niet alleen haar levensbeschouwing en beroepsopvatting als leerkracht, maar houdt zij ook een vurig pleidooi voor het ontwikkelen van een eigen taal om met elkaar over onderwijs te spreken in plaats van beleidstaal te papegaaien.

Tekst: Lidy Peters

In het door jou geschreven hoofdstuk ervaar ik een prachtige koppeling van filosofisch denken aan een ingewikkelde onderwijstaak. Ben je als leerkracht filosofie gaan studeren of als filosoof een onderwijsopleiding gaan volgen?

'Ik ben na de middelbare school filosofie gaan studeren aan de Universiteit van Amsterdam. In 1997 ben ik gepromoveerd tot doctor in de wijsbegeerte. Na een aantal jaren als Nietzsche-onderzoeker aan de Radboud Universiteit Nijmegen te hebben gewerkt, begon de academische wereld me te knellen. In 2000 heb ik afscheid genomen en ben de pabo gaan doen. Inmiddels werk ik ruim tien jaar in het primair onderwijs, maar de filosofische attitude is nog altijd - en zelfs meer dan ooit - verbonden met mijn beroepsopvatting als leraar.'

Je blog heeft als motto een citaat van Remco Campert: 'Jezelf een vraag stellen, daarmee begint het verzet, en dan die vraag aan een ander stellen.' Welke vraag stel je jezelf als leerkracht het dringendst en aan wie wil je die vraag vervolgens ook stellen?

'Dat motto heb ik pas recent boven mijn blog geplaatst. Op zich ben ik helemaal niet zo gericht op verzet. Mijn avatars (profielfoto op twitter en blog) verbeeldt de Vrede, en als je goed kijkt zie je dat ze heel relaxt op haar harnas rust. Ik zoek geen strijd. Maar soms is het wel nodig je stem te verheffen. De keuze voor het motto van Campert hangt nauw samen met iets dat me momenteel sterk bezighoudt. In Amsterdam heeft het Breed Bestuurlijk Overleg samen met onderwijswethouder Pieter Hilhorst een stichting

opgericht, Beter Primair Onderwijs genaamd, die een opbrengstgerichte kwaliteitscontrole gaat uitoefenen op alle Amsterdamse scholen. De aanpak lijkt al in beton gegoten, het handboek is al gedrukt. Het heeft mij onaangenaam getroffen dat dit top down gedropt is, zonder ruggespraak met de leraren, terwijl het toch de leraren zijn die de kwaliteit van het onderwijs daadwerkelijk moeten waarborgen. Ik stel mezelf de vraag hoe we als leraren de speelruimte kunnen vinden om dit initiatief naar ons toe te trekken, want ik kan niet aanvaarden dat leraren worden behandeld als onmondige kinderen - sterker nog, op een manier waarop leraren kinderen allang niet meer behandelen. Via blog en twitter en in de personeelskamer stel ik mijn collega's in het primair onderwijs de vraag: wat is jouw opvatting van goed onderwijs? Hoe denk je daar het beste voor te kunnen zorgdragen?'

Je hebt er moeite mee dat je verantwoording moet afleggen aan externe controleurs die geen oog hebben voor de maatstaven die jij als leerkracht hanteert en je eigenlijk bij voorbaat al passeren, beschreef je in 'Het Alternatief'.

'Dat zoiets kan gebeuren - de oprichting van zo'n kwaliteitsbureau door besturen en gemeente - heeft te maken met het feit dat teveel leraren in het primair onderwijs geen visie uitdragen en niet weten, of in elk geval niet laten horen, waar ze voor staan. En ja, als je die ruimte niet vult, dan stapt een ander erin. Inmiddels heb ik een groep Amsterdamse denkende leraren bij elkaar die zich voorbereiden om samen met bestuurders en gemeente tot een gelijk-

'IK KAN NIET AANVAARDEN DAT LERAREN WORDEN BEHANDELD ALS ONMONDIGE KINDEREN- STERKER NOG, OP EEN MANIER WAAROP LERAREN KINDEREN ALLANG NIET MEER BEHANDELEN.'

waardige dialoog te komen over invulling en vormgeving van de kwaliteitsaanpak. De vraag die daarbij centraal staat is: wat is goed onderwijs en hoe dragen we daar met elkaar het beste zorg voor? Bestuurders zouden denkende teams in het verwezenlijken van hun zelf geformuleerde ambities moeten faciliteren, in plaats van hen volkomen te negeren en in hun beroepseer te krenken.'

In je levensbeschouwing en beroepsopvatting als leraar stel jij centraal: de kunst om het zeker weten te voorkomen. Kun je uitleggen waarom je dit zo belangrijk vindt voor jezelf als leerkracht en voor de leerlingen?

'In de klas is het belangrijk een zeker onzeker te hebben voor de uiteindelijke onkenbaarheid van de ander. Je kunt je verdiepen in een kind, je kunt heel betrokken zijn bij wat een leerling nodig heeft, je kunt de ambitie hebben aan te sluiten bij de belevingswereld van het kind, maar uiteindelijk moet je altijd de bescheidenheid bewaren dat al je ideeën

daarover slechts interpretaties zijn. Leraren kunnen vanuit hun leiderspositie gemakkelijk in de val trappen dat ze denken te weten wat een kind bezielt, waarom een kind achterstevoren zit of voor zijn beurt praat of slordig schrijft of zijn werk niet af heeft. Het is belangrijk altijd de mogelijkheid open te houden dat het anders is dan jij denkt. Zolang je dat voor mogelijk houdt, kijk je beter naar je leerlingen en blijf je jezelf en de ander vragen stellen. Het maakt dat je met je leerlingen in gesprek blijft over wat er aan de hand is. In de context van het onderwijsbeleid is het evenzeer belangrijk te wijzen op de onbeheersbaarheid van processen in het onderwijs. De ideologie van het opbrengstgericht werken en de aanbidding van het 'evidence-beest' ademen heel sterk de pretentie dat harde cijfers tot zekere kennis leiden en dat wetenschappelijk onderzoek eenduidige antwoorden oplevert aangaande wat ons als leraren te doen staat. Toetsen leveren data, en die data zijn misschien hard, maar ze hebben op zichzelf niets te zeggen. Ze krijgen pas

'AFVINKLIJSTEN EN PROTOCOLLEN ONTSLAAN MENSEN VAN HUN VERANTWOORDELIJKHEID OM ZELF KEUZES TE MAKEN EN DE CONSEQUENTIES DAARVAN TE DRAGEN.'

betekenis doordat mensen de data interpreteren, en over die interpretaties valt te twisten. De dialoog daarover is nooit definitief af te sluiten. Wat data betekenen is onmogelijk eenduidig vast te stellen. Ook hier komt het er dus op aan het zekere weten te voorkomen. Want als je denkt dat je zeker weet wat de data betekenen, dan betekent dat per definitie dat je het mis hebt. Dat is mijn bezwaar tegen opbrengstgericht werken. Dat het de pretentie heeft dat zogeheten 'harde' data zekerheid bieden. Waar het op aankomt is om telkens weer met elkaar in gesprek te gaan over de vraag: wat betekent het, wat ik zie?'

Behalve de term 'opbrengstgericht werken' te zien als een economische uitdrukking, kan het ook gebruikt worden in de betekenis van: resultaat van verzamelen/ wat het oplevert/de baat die men heeft van zijn activiteiten. Dat zou ook kunnen gaan over observaties, leerkrachtgedrag, een kindgesprek, een oudergesprek, enzovoorts. Voor mij zijn opbrengsten breed: resultaten, prestaties, groei op alle mogelijke ontwikkelingsvlakken, het beheersen van brede vaardigheden, gedragsveranderingen, het verwerven van kennis.

'Je kunt een mooie draai geven aan het woord 'opbrengstgericht', en zeggen: jij wilt toch ook dat je onderwijs wat oplevert? Maar je kunt niet verhelen dat het een economische term is, en woordkeuze heeft consequenties, dat mag je niet onderschatten. Ik wil dat mijn werk iets teweeg-

brengt, ja. En ik heb vrij helder welk ideaal me daarbij voor ogen staat. Maar om te zeggen dat het wat op moet leveren, dat is me te economisch gedacht. Je kunt het onderwijs niet runnen als een bedrijf. Daarom moet je mijns inziens ook niet over onderwijs praten in termen van input, output, opbrengsten en toegevoegde waarde. Onderwijs beantwoordt aan een heel andere logica en vraagt om een andere taal.'

Denk jij echt dat er een 'opbrengstgerichte leraar' bestaat die alleen in cijfers denkt?

'Leraren niet. Alle leraren die ik ken verzetten zich tegen opbrengstgericht werken. Maar ik heb intern begeleiders meegemaakt die geen oog hebben voor de groeimogelijkheden van leerlingen voor zover die zich niet aftekenen in toetscores. Ib'ers die mijn inspanningen om de toerigheid bij zogeheten 'zorgleerlingen' van de schouders te lichten als marginaal geknutsel van tafel vegen, omdat de inspectie daar toch niet naar zou kijken. Er zijn heel wat ib'ers die het toetsingskader van de inspectie uitpluizen om te kijken wat hen te doen staat, in plaats van bij zichzelf te rade te gaan en zich de vraag te stellen: "wat versta ik onder goed onderwijs, wat denk ik daarvoor te moeten doen, en hoe zal ik mijn keuzes straks verantwoorden als daarnaar gevraagd wordt?"

Afvinklijsten en protocollen ontslaan mensen van hun verantwoordelijkheid om zelf keuzes te maken en de consequenties daarvan te dragen. Maar de vraag is: heb ik ook mijn verantwoordelijkheid genomen? Heb ik mij opengesteld voor het beroep dat de kinderen, voor wiens schoolontwikkeling ik de verantwoordelijkheid draag, op mij doen? Kan ik hen recht in de ogen kijken en zeggen: "ik heb me er honderd procent voor ingezet om jou te geven wat je toekomst"? Je die vraag stellen, elke dag opnieuw, voor elk kind dat je onder je hoede hebt, en er in alle eerlijkheid antwoord op geven - dát is verantwoordelijkheid nemen.'

Leerkrachten die zichzelf geen vragen stellen en wel denken het zeker te weten, hangt dat samen met opbrengstgericht werken of zijn daar meer oorzaken voor aan te wijzen?

'Je afvragen wat je wilt en wat je belangrijk vindt leer je doordat anderen je ernaar vragen en belangstelling tonen voor wat jij op die vraag te zeggen hebt. Ook helpt het enorm als je, zodra je een antwoord hebt gevonden op die vraag, de ruimte krijgt te handelen naar wat jou voor ogen staat. Als niemand ernaar vraagt, of ze vragen het je wel maar vervolgens wordt er niets mee gedaan, dan droogt de

Hester IJsseling werkte mee aan het boek 'Het Alternatief'. De LBBO mag namens Boom Uitgeverij 5 exemplaren verloten. Ook kans maken op een van de boeken. Kijk op pagina 31.

bron van vragen op. Je ziet het bij kinderen en bij volwassenen: de eerste keer dat je hen vraagt: "wat wil jij?," hebben zij geen antwoord. Je moet hen steeds opnieuw laten zien dat je dat echt wilt weten. Er is moed voor nodig je eigen denkbeelden te onderzoeken en je kaarten op tafel te leggen. Als niemand er belangstelling voor heeft, zijn veel mensen geneigd om voortaan maar hun mond te houden, en zelfs niet eens meer bij zichzelf na te gaan wat ze willen. Je vraagt ook naar het zekere weten, waar dat vandaan komt. Dat heeft minstens twee kanten. Het ministerie lijkt momenteel erg veel geloof te hechten aan de zekerheid die toetsscores zouden bieden. Daar verzetten veel leraren zich tegen, en sommigen gaan zover dat ze helemaal niet meer willen toetsen. Dat komt waarschijnlijk door de eenzijdigheid van de tegengestelde standpunten. Ik denk dat je zover niet moet gaan.

De Citotoets is ooit bedacht als tegenwicht tegen de ongefundeerde aannames van leraren met betrekking tot hun leerlingen. Leraren kunnen gemakkelijk in de val trappen dat ze denken hun pappenheimers te kennen. Deze vorm van zeker weten is een kwaal die veel volwassenen onopgemerkt bij zich dragen. Ze denken te weten hoe kinderen zijn, wat in hun vermogen ligt en wat hen bezielt. Grote mensen oordelen heel gemakkelijk over wat ze denken dat kinderen beweegt en wat ze nodig hebben. Waardoor dat komt? Waarschijnlijk doordat volwassenen meer macht hebben en hun projecties aan kinderen kunnen opleggen zonder dat de kinderen daar verweer tegen heb-

ben. Kinderen zijn afhankelijk van volwassenen. Ook als die het volstrekt bij het verkeerde eind hebben, zullen kinderen toch voorkomen de relatie onder druk te zetten met verzet. Miskende kinderen zijn er heel goed in hun woede daarover weg te maken. Dat is nauwelijks een keuze, dat is overlevingsdrang. Dus als je als volwassene niet goed uit je doppen kijkt, heb je vaak niet eens door dat je over de eigenheid van kinderen heen walst. Bescheidenheid is geboden. De Cito kan daarbij als spiegel functioneren. Cijfers noch mensenkennis kunnen zekere kennis verschaffen. Objectiviteit en controle zijn denkbeeldig. Het gaat om het samenspel tussen de verschillende perspectieven en de dialoog daarover. Het is spijtig dat de partijen nu zo scherp tegenover elkaar staan dat er weinig ruimte lijkt te zijn voor een vruchtbare dialoog. Het is, denk ik, zoals het cliché zegt: de waarheid ligt in het midden.'

Hester IJsseling

werkt als leerkracht en bouwcoach (bouwcoördinator annex ib'er) op OGO-basisschool 'De Kleine Reus' te Amsterdam.

Twitter: @hesterij.

Blog: hesterij.blogspot.com

